

Szanowni Państwo,

W Mińsku, stolicy Białorusi, prospekt Feliksa Dzierżyńskiego krzyżuje się z ulicą Jerzego Giedroycia. Taki melanz tradycji wydaje się na pierwszy rzut oka dość paradoksalny i może przybysza śmieszyć. To jednak tylko pierwsze wrażenie. W dzisiejszej Polsce w wielu miastach ulice, którym patronują ludzie wielcy i zasłużeni dla ojczyzny, sąsiadują z takimi, których nazwę mieszkańcy wymawiają ze wstydem. Mamy więc w Warszawie ulice patronów zbiorowych, np.: ulicę Dąbrowszczaków, komunistycznej formacji walczącej w Hiszpanii przeciwko powstańcom gen. Franco, wsławionej mordami księży i zakonnic; Aleję Armii Ludowej, agenturalnej organizacji i forpoczty sowieckiej okupacji Polski; ulicę Związku Walki Młodych, młodzieżowej przybudówki PPR i AL, a także Aleję Zjednoczenia, upamiętniającą powstanie PZPR. Jak na III RP, której władarze tak chętnie odwołują się do przedwojennych tradycji to naprawdę „stylowe” połączenie. Są także patroni pojedynczy: Wincenty Rzymowski, grafoman i plagiator, który wsławił się tym, że wchodził w skład PKWN; Henryk Raabe, ambasador w Moskwie z ramienia tzw. rządu warszawskiego w 1945 r.; Walter, czyli Karol Świerczewski, sowiecki generał w polskim mundurze, który rzadko trzeźwiał, a fakt ten miał bezpośrednie przełożenie na dowodzoną przez niego II Armię „ludowego” WP, rozbitą na Łużycach w kwietniu 1945 r. (było to ostatnie niemieckie zwycięstwo podczas II wojny światowej). Jest też mniej morderczy Stanisław Tołwiński, prezydent Warszawy w latach 50., który miał swój udział w niebywałym „rozwoju” stołecznej aglomeracji, z efektami czego miasto i jego mieszkańcy zmagają się do chwili obecnej. W Warszawie jest ok. 40 tego rodzaju ulic. I fakt ten nikogo nie śmieszy, bo szanse na to, że

znikną wydają się niewielkie. W innych miastach, wojewódzkich i powiatowych także pełno jest ulic z nazwiskami lokalnych watażków UB i PPR. Wszelkie próby zmiany tego stanu rzeczy, czynione chociażby przez Instytut Pamięci Narodowej, spotykają się z oporem władz administracyjnych i samorządowych.

Ale na tym nie koniec. Nierzadko tego rodzaju postaci patronują szkołom, mają pamiątkowe tablice lub pomniki. Należy do nich Zygmunt Berling, renegat i sowiecki kolaborant, patron utworzonego z rozkazu Stalina „ludowego” Wojska Polskiego, którego obelisk straszy na praskim brzegu Wisły. Co jakiś czas jest on odpowiednio „upiększany” czerwoną farbą przez osoby, którym nie jest wszystko jedno w jakim kraju żyją – jednak służby miejskie dwoją się i troją, żeby posąg oczyścić. Mamy też na Pradze pomnik Berlingowców i Sowietów (tzw. „czterech śpiących”). A poza Warszawą liczne pomniki wdzięczności sowieckim okupantom, np. w miejscowości Mińsk Mazowiecki, gdzie sąsiaduje on z postumentem ku czci niepodległości. I towarzyszy temu pełen szacunek lokalnych władz. Podobnie jak w przypadku pałacu im. Stalina, który stoi sobie jakby nigdy nic w centrum stolicy. Z braku miejsca wymieniamy tylko nieliczne przykłady. Tego rodzaju relikty niechlubnej przeszłości to wizualny dowód ciągłości i trwałości antytradycji PRL w niepodległej i demokratycznej III RP. To żywy dowód na to, że nazywanie współczesnej Polski post-PRL wydaje się uprawnione. Doskonale koresponduje z tym niedawny pochówek bolszewików poległych w 1920 r., którym wystawiono pomnik z prawosławnym krzyżem. Wojujący bezbożnicy, oprawcy popów i księży, zostali pobłogosławieni znakiem chrześcijańskiej wiary... To doprawdy wygląda jak bluźnierstwo i urąganie pamięci milionów ofiar bolszewików –

przy czymś takim skrzyżowanie ulic Dzierżyńskiego i Gierdoycia to niewinny żart.

Niniejszy numer Glaukopisu w dużej części poświęciliśmy właśnie sprawom wschodnim, zwłaszcza obecności Polaków na wschodzie i w Rosji oraz postrzeganiu Sowietów przez polskie elity przed II wojną światową. Tradycyjnie, otwiera go dział „Archeologia Pamięci”, w którym znajdują Państwo arcyciekawe fragmenty nieukończonej książki Konstantego Gryckan-Didkowskiego o jego służbie w Armii Sowieckiej, do której ten nasz kresowy rodak został wcielony w 1988 r. Dalej prezentujemy wspomnienia prof. Agnieszki Muszyńskiej z jej pobytu w Moskwie w latach 1953–1955. Dział „Artykuły” rozpoczyna tekst dotyczący stosunku do Rosji i dawnych ziem kresowych I Rzeczypospolitej Jana Ludwika Popławskiego. Koncentrował się on na problematyce rodzącej się odrębności narodowej tamtejszej ludności, która nie identyfikowała się ani z Rosją, ani z tradycją wieloetnicznej Rzeczypospolitej. Dalej prezentujemy omówienie stosunku do Sowietów prof. Mariana Zdziechowskiego autorstwa dr. Witolda Wasilewskiego, publicystyki Jerzego Bandrowskiego z okresu jego pobytu w Rosji podczas I wojny światowej, opracowany przez dr. Jerzego Szokalskiego oraz tego jak widzieli kwestię ukraińską publicyści tygodnika Myśl Narodowa, jednego z głównych czasopism polskiej narodowej prawicy okresu Polski niepodległej. Kwestie wschodnie zamyka artykuł Pawła Zyzaka o zapomnianym holokauście Polaków z ZSRS w latach 30. XX w. Z tematyki emigracyjnej, nadal słabo obecnej w polskiej historiografii, przedstawiamy artykuł o Radiu Madryt, jednej z ważniejszych, konsekwentnie antykomunistycznej, polskojęzycznej rozgłośni radiowej Wolnego Świata. Do spraw emigracyjnych należą także

dwa kolejne studia: dr Krzysztof Kaczmarek omawia polityczną działalność prezesa Stronnictwa Narodowego, Tadeusza Bieleckiego, w początkowym okresie II wojny światowej, a prof. Krzysztof Tarka próby werbowania przez wywiad PRL Mariana Rojka, jednego z czołowych działaczy emigracyjnych SN. Dział zamykają dwa teksty traktujące o sprawach najnowszych: genezie NSZZ „Solidarność” na Pomorzu Zachodnim w 1980 r., oraz wizerunku Prezydenta Ronalda Reagana w propagandzie komunistycznej okresu stanu wojennego.

W dziale „Dokumenty” znalazły się interesujące przyczynki do nieznanej historii PRL: zapisy kilku audycji Radia Madryt w języku polskim z przełomu lat 40. i 50. oraz instrukcja SB z okresu stanu wojennego o metodach kontroli i likwidowania niezależnego ruchu wydawniczego. W bieżącym numerze znajdą także Państwo dwa nowe działy. Pierwszy to „Antykwariat”, gdzie prezentujemy wartościowe teksty, które uważamy za godne przypomnienia. Tym razem wybraliśmy pracę gen. Antona Denikina o stosunku Polaków, a zwłaszcza Józefa Piłsudskiego, do antybolszewickich formacji rosyjskich w 1919 r., oraz fabularyzowaną opowieść oficera polskiego wywiadu o przerzucie agentów do Związku Sowieckiego w latach 30. Druga nowość to dział „Wysyp Książek”, w którym, z uwagi na ogromną liczbę nowości książkowych, będziemy zamieszczali krótkie noty o tych publikacjach, na które nie ma miejsca w dziale „Recenzje”. Całość kończy obszerny przegląd prasy. Zapraszamy do lektury.

Od redakcji , Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów
2008.

Poezja

- Jan Kostrzewa – Apel poległych
- Jan Olechowski – Rejestr Katynia

Artykuły

- Jan Józef Kasprzyk – Serce na dłoni... Wspomnienie o Konstantym Gryckan-Didkowskim
- Konstanty Gryckan-Ditkowski – Opowieści wziętego w kamasze, czyli Armia Sowiecka od środka
- Agnieszka Muszyńska – Migawki z Sowietów (1953-1955)
- Michał Kowalczyk – Jan Ludwik Popławski wobec problematyki narodowej na „Ziemiach zabranych”
- Jerzy Szokalski – „W zawieszeniu”. Jerzy Bandrowski na łamach moskiewskiej Gazety Polskiej w latach 1915-1917
- Witold Wasilewski – Zmagania Mariana Zdziechowskiego z bolszewizmem
- Jakub Siemiątkowski – Problem ukraiński w publicystyce Myśli Narodowej w latach 1930-1939
- Paweł Zyzak – Zapomniane ludobójstwo: los Polaków w Związku Sowieckim w latach 30. XX w.
- Marek Jan Chodakiewicz – Kraśnik: niemieckie siły policyjne w Generalnym Gubernatorstwie. Mikrostudium (część 3). Żydowska Służba Porządkowa
- Krzysztof Kaczmarek – Działalność polityczna Tadeusza Bieleckiego na wychodźstwie w pierwszym okresie wojny (wrzesień 1939 – czerwiec 1941)

- Magdalena Bogdan – W gościnie u generała Franco. Radio Madryt wobec wydarzeń polityki międzynarodowej w latach 1949-1955
- Krzysztof Tarka – Zwerbować „Pismaka”. Marian Emil Rojek i wywiad PRL
- Beata Kościelna – Gorące lato i złota polska jesień w Szczecinie w 1980 r.
- Piotr Brzeziński – Ronald Reagan w propagandzie PRL okresu stanu wojennego

Dokumenty

- „Tu mówi Madryt!...”. Audycje Radia National de Espana w języku polskim
- „Pod kontrolą” i z „zachowaniem możliwości sterowania” (opr. Cecylia Kuta)
- Antykwariat
- Gen. Anton Denikin – Sprostowanie historii. Odpowiedź Polakom
- Olgierd Skoruszewski – Agent pierwszego rzutu
- Z żałobnej karty
- Michał Wołłejko – Ks. Józef Obremski, patriarcha Wileńszczyzny
- Marek Jan Chodakiewicz – Gawęda o Pani Maiko i jej klimatach

Recenzje

- Wojciech J. Muszyński, Holocaust stereotypami i wrażeniami opisany: Jan Grabowski, Judenjagd. Polowanie na Żydów 1942-1945. Studium dziejów pewnego powiatu (Warszawa: Centrum Badań nad Zagładą Żydów, 2011); Barbara Engelking, Jest taki piękny słoneczny dzień... Losy Żydów szukających ratunku na wsi polskiej 1942-1945 (Warszawa: Centrum Badań nad Zagładą Żydów, 2011)

- Marek Białokur, Tomasz Kozięłło, Trudne sąsiedztwo. Stosunki Polski z państwami ościennymi w myśli politycznej Narodowej Demokracji (1918 – 1939)
- Marek Klecel, Zbrodnia Katyńska. W kręgu prawdy i kłamstwa, red. Sławomir Kalbarczyk, wstęp Janusz Kurtyka (Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2010).
- Marek Jan Chodakiewicz, The Crime and the Lie: Anna M. Cienciala, Natalia S. Lebedeva, and Wojciech Materski, eds., Katyn: A Crime Without Punishment, (New Haven and London: Yale University Press, 2007).
- Marek Klecel, Puste niebo nad Auschwitz? – Kościół, Żydzi, Polska. Wywiad z ks. Waldemarem Chrostowskim przeprowadzili Grzegorz Górny i Rafał Tichy (Warszawa: Fronda, Warszawa 2009)
- Paweł Zyzak, Arch Paddington, Lane Kirkland. Champion of American Labor (New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2005)
- Marek Klecel, Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982-1984, tom 1 (Warszawa: IPN, 2009)
- Tomasz Szczepański, Marek Golińczak, Związek Radziecki w myśli politycznej polskiej opozycji w latach 1976-1989 (Kraków: ARCANA 2009)
- Hubert Kuberski, Tymoteusz Pawłowski, Armia Marszałka Śmigłego. Idea rozbudowy Wojska Polskiego 1935-1939 (Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 2009)
- Hubert Kuberski, Joanna Hytrek-Hryciuk, „Rosjanie Nadchodzą!” Ludność niemiecka a żołnierze Armii Radzieckiej (Czerwonej) na Dolnym Śląsku w latach 1945-1948 (Wrocław: IPN 2010)

Wysyp książek

Przegląd prasy

Biogramy autorów